

Тісно вяжеться з наведеними пороками неґація родини. Мова про всякі „товариські“, „пробні“, „високі“ і т. п. „подружжа“ вказує про звиродніння ідеалу родини. Жидівствующі письменники це аванґард нових „ідеалів“. Такий прим. Газенклевер пише щиро: „Треба розвалити тиранію родини, цей середньовічний чиряк, цей сабат чарівниць, цю кімнату тортур сірки!“ — або: „Подумай тільки, що сьогодні боротьба проти батька, це те, що колись була пімста на князьків... Від століть зникла їхня тиранія; сьогодні допоможім ростові нової природи... Ми хочемо голосити проповідь проти четвертої заповіді!“ Наслідки такої проповіді не дають довго ждати на себе: щоденні вбивства батьків і судові процеси на тому тлі свідчать про це проречисто. В Берліні — як подає проповідник Дріяндер — існують осібні клуби-товариства, які гуртують молодь, щоб розбивати в їх серцях ідеал родини. В нас, українців, сповняють ту сумну ролю т. зв. „драгоманівські кружки“. І так гріх батьків проти життя дитини мстить доля сьогодні на батьках гріхом убивства батьків дітьми! Так іде наступ на родину з обох сторін! А коли розглянути те, знаючи, що родина це первісна, головна клітина нації, то чи ж не має рації погляд про упадок Заходу? То ж там, де такі основні, прості цінності, як життя й родина зовсім обеззартнені, годі говорити й вимагати пошани для цінностей більш скомплікованих, таких як релігія, етос, мораль.

Людина 19-ого стол. не хотіла знати закону іншого, як закон сили. Бога, особового, ріжного від світу, признано неіснуючим; до обоготвореного ества піднесено своє власне „я“, а на місце моральних норм прийшов клич „нажитися“. „Вільнодумство“ зорганізувалося як пропаґандистичне товариство для накидування примусово невіри й підняло систематичну боротьбу проти віри в Бога, а перш за все проти католицької Церкви й етики. Матеріалістично й натуралістично наставлена („закрашена“) філософія відчувила широкі круги інтелігенції від віри й Церкви. Гаразд поставлена й зорганізована агітація „вільнодумців“ зуміла підняти маси проти Церкви, прикриваючи це плащиком гарнозвучних фраз соціалізму й „добром народу“. Коли ж наука стала вертати до віри в Бога, поставлено на місце правдивого знання буцім то наукові гасла й одурманено ними, під назвою „науки“ й „просвіти“ наївну, некритичну масу. Де ж сила дісталася в руки „ліберальної“ поступової й вільнодумної банди, там вона, забуваючи про фіговий листок толеранції, встала в повній „красі“ своєї наготи. В такій прим. Австрії, де профсоюзи заняли соціалісти (для котрих релігія це „приватна річ“...), робітників-християнин боїться йти на Сл. Божу, щоб не стратити місця. Бо для нагляду держать там пани-соціалісти осібних шпиків навіть по богослуженнях... А влекшили цю боротьбу пасивні католики, кажучи, що „Церква вічна“, отже... не треба спішитися...

З упадком релігійного життя пішов поруч упадок обичайности. Настав повний розпад-хаос етики, навіть її основних понять. Етика, оперта на матеріалізмі й егоїзмі,

стралила всяку силу підіймати людей з багна на висоти. Можна сказати, що саме в ділянці етики найрізкіше проявляється катастрофа нашого часу. Найгірше ж з того всього те, що тією проказою заражена перш за все молодь.

Таке наставлення душ параліжує духову силу народу до того, що правдива культура в ньому завмирає, згл. вироджується в бездушну, технічну цивілізацію. Особливо добре видно це в ділянці мистецтва (прегарно обоснований висказ „скільки хто стратив Бога, стільки стратив душі й мистецтва“: гл. в книжці о. дра Костельника „Ломання душ“, яка саме говорить про справу впадку українського мистецтва на тому тлі). Правдиве мистецтво мусить корінитися в душі народу й убагороднює впливати на його духові сили. Коли ж мистецтво стратить цей ґрунт під ногами, забуде про цю свою мету, то на його місце приходить механічність, вироблена декоративність і техніка, воно ж само перестає бути вартісним, культурно-творчим елементом. „Мистецтвом“ стає тоді продукт силованого розуму, грище неурегульованих гонів, обект шахрайств усяких снобів. Правдиві мистці, які не можуть піти на таку нечесну гру, стоять тоді в кутку, всіми забуті! І ввесь розгін та поступ техніки не заглушить того сумного факту, що в області духової культури в Європі сьогодні.. духовий нігілізм. Не заперечать того й поодинокі високо-вартні культурні явища. Як причину тієї духової кризи треба прийняти обездуховлення культури під впливом матеріалізму й повного атеїзму, упадок релігійного життя людей. Коли ж Плятон каже, що можна радше поставити місто на хмарах, ані ж правити державою без релігії, то цей висказ про конечність релігії для державоправства можна ще більш примінити до її важности для культури взагалі. Держави, правлені без Бога, йдуть через повільну резигнацію до повної розпуки й віжки їх возвінші держить уже в своїх руках Антихрист. А винний і деким бажаний релігійний нігілізм безрелігійного життя веде до небажаного культурного нігілізму.

Проблемою „релігійного моменту в сучасній кризі“ займаються попри згадану вгорі книжку о. дра Костельника дві нові книжки: Hermann Platz, *Das Religiöse in der Krise der Zeit* (Einsiedeln, Bensingers Verlag, 190 ст.) і Alfred Wien, *Die Stadt in den Wolken. Zur religiösen Kulturkrise der Gegenwart* (Braunschweig, H. Wollermanns. Verlag, 1928., 284 ст.).

Професор Пляц подає в своїй книжці ряд блискучих есеїв, повних оптимізму щедо розв'язки болючої духової кризи. Свої надії звертає головно на молодь, від релігійного відродження якої дожидає наспіння кращих часів. Більш систематично написана книжка п. Wien-а. Для нього культурна криза ніщо інше, тільки криза безрелігійного відчування життя. Зраджуючи велике читання сучасного письменства, доказує він, що боготворення культури довело до її самоліквідації, до культурного нігілізму. Представляє, як від століть безбожність хотіла поставити сміле місто на хмарах, себто на атеїстичних основах, і як ця спроба

